

УДК 338.2:330.35(477)

Луцков В.О.

*кандидат економічних наук
Інституту економіки та прогнозування
Національної академії наук України***ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ
СТРУКТУРНИХ ЗМІН В УКРАЇНІ****FEATURES OF THE STRUCTURAL CHANGES POLICY
IMPLEMENTATION IN UKRAINE**

Публікацію підготовлено в рамках НДР «Національні та глобальні детермінанти економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0114U002021)

АНОТАЦІЯ

У статті на основі положень стратегічних програмних документів узагальнено напрями економічних перетворень в Україні останніх років. Провідна роль у реалізації політики структурних змін, що донині реалізується виключно завдяки макроекономічному регулюванню, покладається на державне регулювання, а в її основі повинна стояти національна промислова політика як комплекс заходів державного регулювання економічних процесів, створення базових правил на різних функціональних рівнях, спрямованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної активності, структурну перебудову економіки, розвиток інфраструктури та забезпечення прискорених темпів економічного зростання. Розглянуто напрями формування й реалізації положень структурної політики як чинника економічного зростання України.

Ключові слова: структурна політика, конкурентоспроможність, економічне зростання, диспропорційність економіки, структурні зміни, модернізація промисловості.

АННОТАЦИЯ

В статье на основе положений стратегических программных документов обобщены направления экономических преобразований в Украине последних лет. Ведущая роль в реализации политики структурных изменений, которая доныне реализуется исключительно благодаря макроэкономическому регулированию, возлагается на государственное регулирование, а в ее основе должна стоять национальная промышленная политика как комплекс мер государственного регулирования экономических процессов, создание базовых правил на различных функциональных уровнях, направленных на стимулирование инвестиционно-инновационной активности, структурную перестройку экономики, развитие инфраструктуры и обеспечение ускоренных темпов экономического роста. Рассмотрены направления формирования и реализации положений структурной политики как фактора экономического роста Украины.

Ключевые слова: структурная политика, конкурентоспособность, экономический рост, диспропорции экономики, структурные изменения, модернизация промышленности.

ANNOTATION

In the article, on the basis of positions of the strategic papers, are generalized the directions of the economic transformations in Ukraine of the last years. Leading role in the realization of the politics of structural changes, that have been realized exceptionally due to the macroeconomic adjusting till today, depends on government control, and in it ground must be national industrial politics as complex of measures of the government control of economic processes, creation of the fundamental rules must stand on the different functional levels, directed to the stimulation of investment-innovative activity, structural alteration of economy, development of the infrastructure and providing of speed-up growing of economic rates. The directions of the formation and

realization of the positions of structural politics are considered as a factor of the economy growing of Ukraine.

Keywords: structural policy, competitiveness, economic growth, economic disparity, structural changes, industry modernization.

Постановка проблеми. Аналіз чинних нормативно-правових актів, які регламентують функціонування та створюють правове поле для розвитку національної економіки в цілому та її окремих галузей, підгалузей та секторів, свідчить про недостатність системності та послідовності у вибудовуванні структурної політики держави, яка перш за все повинна визначати пріоритетні напрями розвитку та розроблення відповідних заходів щодо їх підтримки.

Аналіз останніх досліджень. Протягом останніх 10 років з часу схвалення Концепції державної промислової політики у 2003 році, прийняття Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки [1], схвалення Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року [2] та у липні 2013 року – Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [3], а також ряду галузевих програм, на сьогодні відсутній чинний програмний документ розвитку національної промисловості.

У Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», яку прийнято ще у 2010 році [4], визначено набір стратегічних перетворень за п'ятьма напрями:

- створення базових передумов економічного зростання через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи;
- формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації податкової системи й поглиблення міжнародної економічної інтеграції України;

– модернізація інфраструктури й базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі. Перехід від дотацій до самоокупності виробництва й соціальних послуг;

– збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування;

– підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби й виконавчої влади.

Впровадження положень зазначеного програмного документу, яке здійснювалося на основі щорічних національних планів дій [5; 6; 7], передбачало реалізацію структурних реформ, які мають опосередкований вплив на розвиток секторів національної економіки і володіють технологічним потенціалом здатним підвищити конкурентні переваги вітчизняної продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні з початку економічних перетворень увага в економічній політиці держави приділялася виключно макроекономічному регулюванню, а темпи зростання економіки досягалися в основному за рахунок ресурсоємних галузей виробництва. У сучасних умовах галузі, конкурентоспроможність яких залежить від природно-ресурсних факторів, у першу чергу сировинних, не спроможні забезпечити національній економіці достатніх темпів зростання для наближення до рівня високорозвинених країн світу.

В економіці України наростають структурні диспропорції. Значних розмірів досягла в експорті України відмінність частки продукції сировинних галузей і частки високотехнологічних товарів. Крім того, враховуючи навіть найоптимістичніші прогнози щодо зміни цін на енергетичні ресурси, паливно-енергетичний комплекс України вже не зможе забезпечувати високу конкурентоспроможність галузей добувної та переробної промисловості [8].

На основі використання інструментів виключно макроекономічної політики не можливо усунути диспропорційність у національній економіці та забезпечити її перехід від сировинної до нової моделі економічного зростання. Таким чином, існує гостра потреба в радикальній зміні підходів до формування структурної політики, в основі якої повинна бути національна промислова політика як комплекс заходів державного регулювання економічних процесів, створення базових правил на галузевому, корпоративному, державному і регіональному рівнях, спрямованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної активності, структурну перебудову економіки, розвиток інфраструктури та забезпечення прискорених темпів економічного зростання. Крім того, при формуванні

структурної політики необхідно синхронізувати цілі та пріоритети економічного розвитку з наявними ресурсними можливостями економіки в цілому та окремих її складових.

Протягом останніх 10 років у світовому економічному просторі відбулася зміна структури функціонування національних економічних систем. За новим типом структурної політики передбачається, в першу чергу, створення базових правил, які б сприяли реалізації підприємницьких ініціатив і організації підтримки інвестиційних проектів переважно в інноваційній та інфраструктурній сферах [9]. Зокрема, структурна політика повинна також передбачити механізми забезпечення прозорості та умови для ефективності конкурентного середовища і системи прав власності.

Завдання структурної політики щодо реновації виробничого процесу можна сформулювати як перебудову економіки країни від суто ресурсного до ресурсно-інноваційного типу розвитку [10]. Будь-який інвестиційний проект неможливо здійснити без ефективних суб'єктів ринку – підприємств та компаній, тому державна структурна політика щодо розвитку промисловості повинна спрямовуватися на формування і розвиток потужних та ефективних конкурентоспроможних підприємств.

У сучасній економіці немає неконкурентоспроможних галузей, але є неконкурентоспроможні підприємства. Провідні українські компанії, незважаючи на інтенсивність розвитку за останні роки, значно відстають від західних корпорацій як за рівнем капіталізації, так і за обсягом обороту. На відміну від країн з розвинутою економікою та низки країн з економікою, що розвивається, Україна відстає не тільки за кількістю великих ефективних компаній світового рівня, а й у більшій мірі перспективних компаній у нових високотехнологічних галузях. Тому одним з найважливіших завдань структурної політики у даному напрямі є стимулювання процесу формування корпорацій у наукомістких сферах економіки: авіації, суднобудуванні, атомній енергетиці тощо [11]. У цих галузях існують технологічні напрацювання світового рівня, але реалізація таких проектів неможлива за умов відсутності у підприємств необхідного фінансового ресурсу. Вирішальною у цьому випадку може стати роль держави як головного партнера або акціонера.

Таким чином, найважливішим пріоритетом економічної політики та структурної зокрема є завдання реалізації в рамках державного стратегічного планування ефективної промислової політики на шляху до подолання структурних диспропорцій через формування у промисловому секторі повноцінного корпоративного комплексу.

На початку 2013 р. запровадження нових підходів до модернізації пріоритетних галузей національної економіки на найближчі два роки для активізації її розвитку задекларовано у

Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки [12], виконання якої повинно було забезпечити прискорення розвитку пріоритетних галузей, сприяти позитивним структурним змінам в економіці, диверсифікації та зниженню енергоємності виробництва.

Економіка України приречена бути неконкурентоспроможною без підвищення якості продукції. Сьогодні використання технічного регулювання як елемента промислової політики є незадовільним. За період з 2006 р. введення в дію Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» прийнято незначну кількість технічних регламентів, тоді як чинна система держстандартів як обов'язкова норма є недієздатною [13]. У цій сфері необхідно терміново вдосконалювати законодавчу базу і практику її застосування.

Оновлення потребує амортизаційна політика, яка здатна забезпечити модернізаційні процеси за рахунок стимулювання підприємств до інтенсивного оновлення основних засобів. Дієвим інструментом такого стимулювання є розширення практики використання податкового кредиту або податкових канікул під час інвестування. Розподіл витрат на інноваційну діяльність в Україні за останні роки свідчить про структурні дисбаланси в даній сфері (табл. 1). Одним з головних факторів, перешкоджаючих оновленню фондів, є низький рівень інвестиційної активності підприємств [14]. Незважаючи на зростання обсягів інвестицій в основний капітал (2011 р. – понад 22% відносно попереднього року), їх розподіл за виробничими секторами залишається нерівномірним [15]. Значною частиною великих і середніх підприємств переробної промисловості за останні роки взагалі не освоєно інвестицій, що може призвести до технологічної деградації виробничих потужностей. У зв'язку з цим стимулювання інвестиційної активності є одним із найважливіших завдань структурної перебудови промислової політики.

Таким чином, національна економіка володіє унікальними перевагами: багатством надр, які слугують переважно для експорту сировини, і значним обсягом інтелектуального потенціалу.

Розвиток національної економічної системи здійснюється за рахунок постійного активного впливу держави на всі економічні процеси. Ступінь участі та роль на різних етапах розвитку суспільства змінюється в межах трьох основних загальноприйнятих моделей співвідношень взаємодії державного і приватного секторів. В умо-

вах трансформації вітчизняної економічної системи функції держави окреслені як загальними закономірностями, так і специфічними тенденціями, властивими поточному етапу розвитку нової національної моделі економіки.

Функції держави як суб'єкта формування стратегії економічного зростання в Україні полягають у створенні умов для ефективної діяльності основних суб'єктів економіки та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробництв.

Виконуючи свої функції, держава реалізує основні цілі національної економіки, зберігаючи її єдність як структурної одиниці. Тим самим держава виступає не просто доповнюючим елементом структури, а частиною економічного базису, забезпечуючи змішаний характер макросистеми. Така трансформація є результатом історичних змін в розвитку соціально-економічної системи, зокрема зростання рівня концентрації виробництва і капіталу, ускладнення господарських зв'язків, поглиблення соціальних та економічних протиріч, посилення міжнародної конкуренції, різних проявів криз.

Економічна роль держави забезпечується не тільки економічними функціями, а й всією сукупністю форм і методів її діяльності, яка прямо або опосередковано стосується суб'єктів економічної діяльності та їх інтересів. Вона здійснюється через основні напрями взаємодії держави та економіки: розробку основних цілей стратегії розвитку національної економіки та формування економічного курсу країни; визначення характеру і змісту економічної політики держави (соціально-економічний тип національної макросистеми визначає сукупність форм економічної політики та їх пріоритетність у структурі); інституційне забезпечення функціонування відтворювальної системи економіки; визначення методів і форм регулювання; участь держави в економічній діяльності на всіх макро- і мікрорівнях [16].

Застосування державою комплексного підходу щодо формування оптимальної структури національної економіки забезпечить досягнення поставлених цілей. Послідовне структурне регулювання зорієнтоване на реалізацію національних переваг, гарантування економічної безпеки, прискорення інтеграції у сучасну світову господарську систему – це основа формування структури національної економіки.

Механізм державного структурного регулювання повинен формуватися з урахуванням комп-

Таблиця 1
Структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2009–2011 рр.

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів, млн грн				Структура розподілу коштів, %			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела	власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6	65,0	1,6	19,0	14,3
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9	59,4	1,1	30,0	9,6
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2	52,9	1,0	0,4	45,6

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України

лексності та багатовекторності визначення об'єкта впливу. Така форма державного регулювання економіки України повинна узгоджуватись з основними елементами інвестиційної, промислової, соціальної та зовнішньоекономічної політики держави [17]. Досягнення стратегічної мети державного регуляторного впливу можливе за умови комплексного підходу до вирішення цієї проблеми.

У результаті історичних особливостей розвитку та в залежності від територіальних, ресурсних, соціальних та інших параметрів, притаманних вітчизняній економіці, механізм державного структурного регулювання економіки України визначається як сукупність таких елементів: стратегічна мета державного регулювання; поточні цілі регулювання структури національної економіки; формування переліку об'єктів регулювання; визначення структури та пріоритетності методів впливу; підпорядкування основних форм державного регулювання досягненню єдиної мети; забезпечення односпрямованості їх векторів; урахування інтеграційних чинників розвитку економіки України за умови чіткого визначення національних пріоритетів. Схему механізму державного структурного регулювання економіки України запропоновано розглядати як послідовну взаємодію його компонент (рис. 1).

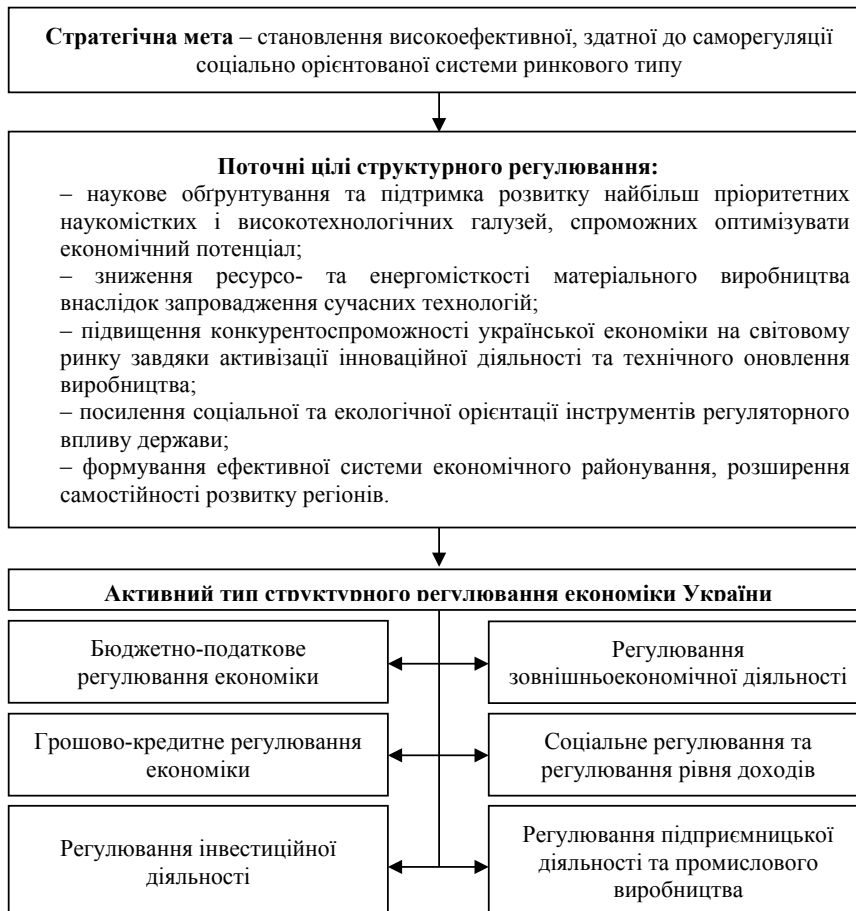

Рис. 1. Механізм державного структурного регулювання економіки України

Джерело: складено автором

Формування принципів активного типу структурного регулювання економіки України визначається специфікою перехідного етапу. Саме тому прискорення темпів економічного зростання та формування ефективної структури економіки України є неможливим без активного типу структурного регулювання.

Для ефективного господарювання на макрорівні важливого значення набуває визначення необхідності реформування тієї чи іншої економічної структури, планування і реалізації структурної політики, обґрунтування теоретичних конструкцій її побудови, відшукування шляхів і засобів реалізації. Ці знання є релевантними, вони визначають ефективність прийняття рішень на різних рівнях економічного управління. Разом з тим існуючі сучасні теорії державного регулювання повністю не враховують історичних умов розвитку національної економіки, наслідком чого є відсутність пропозицій щодо ефективних методів оцінки та виправлення помилок, які виникають у процесі реалізації структурної політики.

Проблемною для держави як суб'єкта формування структури конкурентоспроможної економіки виявляється можливість зосереджувати стимулюючу, протекційну діяльність виключно на окремих структурних елементах економічної діяльності, секторах чи

підсекторах, галузях чи підгалузях, окремих промислових комплексах чи підприємствах. Це спричинено полівалентністю екстраполяції державних рішень щодо модернізаційних процесів та відмінністю у можливостях і глибині впливу на діяльність суб'єктів господарювання різних рівнів економічної структури.

В умовах становлення і розвитку економіки нового, конкурентного типу, заснованої на ринкових принципах функціонування, роль держави посилюється. Даний процес передбачає не тільки формування нових структур, але й руйнування старих. У таких ситуаційних рамках держава виступає важливим агентом, який визначає цілісність системи господарювання національної економіки, що в свою чергу забезпечує соціально-економічну стабільність країни, зростання її конкурентоспроможності. На початкових етапах реформування структури економіки в Україні держава недостатньо піклувалася про виконання даних функцій, у+++ певній мірі усунулася від вирішен-

ня багатьох господарських питань. Такі дії зі сторони держави розгорнулися загостренням у багатьох соціально-економічних процесах. Наслідком стала системна криза народного господарства. Сьогодні найважливішим завданням є забезпечення економічного зростання країни, підвищення її конкурентоспроможності. Виконання завдань даного рівня потребує від держави забезпечення керованості економіки, контролю за основними структурними підрозділами [18]. Існує необхідність введення нових способів регуляторних маніпуляцій, управління національною економікою.

Разом з тим залишається актуальною потреба скорочення використання неекономічних методів регулювання.

Посилення ролі державного регулювання передбачає вироблення та впровадження відповідної законодавчої бази, загальноприйнятих правил, кодексу господарської поведінки суб'єктів ринку та самої держави, протидії корупції та організованій злочинності. Це необхідно для сприяння процесам багатокладності й господарської рівноправності різних форм власності, свободі підприємництва і конкуренції, зростанню доходів підприємств та найманих працівників з метою нагромадження коштів для задоволення суспільних потреб, зростання платоспроможного попиту.

Виконуючи функцію координації, держава сприяє побудові «дерева цілей», які ставляться перед вітчизняною економікою [19]. З використанням системи електронного урядування держава як суб'єкт формування конкурентоспроможної економіки здатна забезпечити вертикальну (спрямовану на організацію діяльності різних підрозділів структури) та горизонтальну (спрямовану на узгодження різних видів діяльності, які існують та виникають в економічній системі).

Особливого прояву функція координації набуває в процесі планування фінансово-господарської діяльності. Тут йдеться про необхідність [20]:

- узгодження дерева цілей з наявними ресурсами;
- узгодження довгострокових планів з визначеними цілями і стратегією розвитку;
- приведення у відповідність оперативного планування з довгостроковими планами;
- координації окремих планів і зведення їх в єдину концепцію розвитку;
- координації функції контролю та планування;
- узгодження організаційної структури з виробничими потребами суб'єктів господарської діяльності;
- координація фінансових і виробничих потужностей.

Таким чином, державна координація здатна забезпечувати організацію ефективнішого використання всіх видів ресурсів (фінансових, трудових, виробничих). Найважливішими інструмен-

тами тут виступають стратегічне, довгострокове планування та бюджетування економіки.

Свої функції держава виконує формуючи відповідні стратегії економічного розвитку та розробляючи програми їх реалізації на середньо- та довгострокову перспективу з урахуванням реалій структурних змін в економіці та необхідності переходу до моделі економічного зростання.

Актуальним інструментом впливу держави є державно-приватне партнерство, управління підприємствами з часткою державної власності та посередництвом державних представників, які входять до складу правління поряд з іншими його членами (залежно від ступеня значимості державного підприємства до нього призначається до трьох контролерів, функції яких носять подвійний характер і полягають в тому, що вони інформують, з одного боку, свої міністерства про рішення, прийняті підприємством, а з іншого – підприємства про позиції міністерства із приводу цих рішень).

Прикладом вищезазначеного впливу структурної політики держави на виробництво може служити національне планування, яке широко застосовується у ряді розвинутих країн і спрямоване саме на державний сектор, для якого є прямою настановою. Дії останнього спрямовані на певні макроекономічні досягнення і служать прикладом, заохоченням приватному бізнесу.

Висновки з проведеного дослідження. Вище перелічені пріоритети структурного впливу держави як суб'єкта формування конкурентоспроможності є першочерговими заходами, які необхідно впроваджувати для забезпечення ефективного функціонування вітчизняної економічної системи, побудови цілісної й динамічної структури та створення умов для швидкого економічного зростання. Саме структурна динамічність наділяє економічну систему здатністю пристосовуватися до конкурентних викликів, своєчасно засвоювати аспекти їх виникнення, компіювати аналоги та продукувати економічні елементи наділені новими конкурентними перевагами. Найважливішою складовою на шляху досягнення економікою високого рівня конкуренції є інфраструктура. Тому завдання держави у першу чергу лежить у площині гарантування стабільності, прозорості й функціональності усіх елементів інфраструктурного механізму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки» від 28.07.2003 р. № 1174 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1174-2003-p>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року» від 09.07.2008 № 947-р [Електронний ресурс] //

- Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/947-2008-p>.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17.07.2013 р. № 603-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-p>.
 4. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf.
 5. Указ Президента України «Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 27.04.2011 р. № 504/2011 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/504/2011>.
 6. Указ Президента України «Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 12.03.2012 р. № 187/2012 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/file/text/6/f374862n26.pdf>.
 7. Указ Президента України «Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 12.03.2013 р. № 128/2013 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>.
 8. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : [монографія] / Ярослав Анатолійович Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.
 9. Фединець Н.І. Соціологія ринку : [навч. посібник] / Фединець Н.І., Миронов Ю.Б., Гонська М.Р. – Львів : Видавництво ЛКА, 2011. – 226 с.
 10. Чепінога В.Г. Економічна теорія : [підручник] / В.Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 653 с.
 11. Барановська І.В. Стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні : державний та регіональний аспекти / І.В. Барановська // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип. : у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / М-во. освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. С. Фіялка. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 192–201.
 12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки» від 27.02.2013 р. № 187 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-p>.
 13. Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» 01.12.2005 р. № 3164-IV (із змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3164-4>.
 14. Денисенко М.П. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : [монографія] / Денисенко М.П., Михайлова Л.І., Грищенко І.М. ; за ред. М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 1050 с.
 15. Бобух І.М. Економічна оцінка основного капіталу міжнародна практика та українські реалії / І.М. Бобух // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 1. – С. 39-53.
 16. Национальная экономика : [учебник] / Под ред. А.В. Сидоровича, А.А. Абишева – Алматы : Экономика, 2008. – 750 с.
 17. Механізм державного структурного регулювання економіки України та його реалізація / О.М. Свінцов, Н.Я. Скірка, П.П. Гаврилко, О.І. Завійська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.9. – С. 265-271.
 18. Сухарев О.С. Управление структурными изменениями экономики / О.С. Сухарев, С.А. Логвинов. – М. : КУРС : ИНФРА-М, 2013. – 352 с.
 19. Шершньова З.Є. Стратегічне управління / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
 20. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посібник]. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.